

ATAMA BEKLEYEN ÖĞRETMEN ADAYLARININ YAŞAM DOYUMUNU YORDAYICI DEĞİŞKENLERİN İNCELENMESİ

THE EXAMINATION OF VARIABLES THAT PREDICT LIFE SATISFACTION OF TEACHER CANDIDATES WAITING FOR ASSIGNMENT

Ali Haydar ŞAR¹

Abdullah IŞIKLAR²

İsmail AYDOĞAN³

Özet

Son zamanlarda atanamama problemi, öğretmen adayları için ciddi sorun haline gelmekte ve onların yaşam doyumlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu çalışmada atama bekleyen öğretmen adaylarının yaşam doyumlarını yordayıcı değişkenler olarak, umutsuzluk, öğrenilmiş çaresizlik ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda farklı branşlardan 300'ü kadın ve 410'u erkek olmak üzere toplam 710 atama bekleyen öğretmen adayı araştırma kapsamına alınmıştır. İlişkisel tarama modeline dayalı olarak yapılan çalışma sonuçlarına göre, umutsuzluk ve belirsizliğe tahammülsüzlük atama bekleyen öğretmen adaylarının yaşam doyumunu önemli derecede yordarken, öğrenilmiş çaresizliğin yaşam doyumunu önemli derecede yordamadığı bulunmuştur. Araştırma sonuçlarına göre önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Yaşam doyumunu, umutsuzluk, öğrenilmiş çaresizlik, belirsizliğe tahammülsüzlük

Abstract

Recently, the problem of being unassigned has become a serious matter for teacher candidates and it has affected their life satisfaction negatively. In this study, it has been examined the levels of their desperateness, learned helplessness, and intolerance to indefiniteness as variables that predict the life satisfaction of teacher candidates waiting for assignment. In accordance with this purpose, in total 710 teacher candidates waiting for assignment in different branches, 300 of them are women and 410 of them are men, have been included in the scope of research. According to the results of the studies based on relational screening model, it has been found that desperateness and intolerance to indefiniteness predict the life satisfaction of teacher candidates waiting for assignment significantly while learned helplessness does not predict life satisfaction substantially. It has been made suggestions according to the results of research.

Key words: life satisfaction, desperateness, learned helplessness, intolerance to indefiniteness

Giriş

Bireyin yaşamında mutlu olabilmesi ve hayatının anlam kazanabilmesi için sahip olması gereken temel unsurların başında yaşam doyumunu inancı gelmektedir. Çevreyle etkileşime bağlı gelişen yaşam doyumunu, bireyin tüm yaşamını pozitif değerlendirmesi, genel olarak yaşamdan memnuniyet duyması (Diener, Emmons, Larsen ve Griffin, 1985) ve bütün yaşamından aldığı doyumun göstergesi (Özdevecioğlu, 2003) olarak tanımlanmıştır. Yaşam

¹ Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sakarya, ahaydarsar@hotmail.com

² Yrd. Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Kayseri, pskapo@hotmail.com

³ Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Kayseri, aydogani@erciyes.edu.tr

doyumunu kişisel beklenti, temel ihtiyaçlara ve bireysel farklara göre değişse de son zamanlarda yaşam doyumunu etkileyen en önemli faktörlerden birisinin de işsizlik olgusu olduğu söylenmektedir. İş yaşantısının sağladığı fizyolojik ve psikososyal doyum, genel yaşam doyumunu ve bireyin ruh sağlığına olumlu yönde etki etmektedir. Ancak öğretmen adaylarındaki sınav ve atanma ile ilgili belirsizlikler, öğretmen adaylarında atanmak için sadece akademik çabalarının yeterli olmadığı düşüncesinin oluşmasına neden olmaktadır. Bu durum adaylarda, umutsuzluk, öğrenilmiş çaresizlik ve belirsizliğe tahammülsüzlük tutumlarının gelişmesine neden olmaktadır. Bu süreç öğretmen adaylarının yaşam doyumunda önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yaşam doyumunu ile ilgili çalışmalara bakıldığında; okuduğu bölüme açığa kalmamak için girdiğini düşünen öğretmen adaylarının yaşam doyumunu düşük, depresyon puanları ise daha yüksek olduğu (Gündoğar, Sallan, Gül, Ersin, Serpil ve Diljin, 2007), okullardaki örgütsel güvenle yaşam doyumunu arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu (Yılmaz ve Sümbül, 2009), öğretmenlerin yaşam doyumları arttıkça, olumsuz otomatik düşünme ve kaçınma davranışlarında azalma olduğu (Aysan ve Bozkurt, 2004), erkeklerin daha düşük yaşam doyumuna sahip oldukları (Çeçen, 2007), yaşam doyumunu ile depresyon arasında negatif yönde, algılanan sosyal destek arasında ise pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu, (Baş, 2011), öğretmenlerin öz yeterlikleri ile yaşam doyumları arasında pozitif, tükenmişlik durumu ile yaşam doyumunu arasında ise negatif bir ilişkinin olduğu (Telef, 2011) bulunmuştur. Atama bekleyen öğretmenlerin yaşam doyumunu ile bireysel, ailesel bütünlük duygusu ve benlik saygısı arasında olumlu güçlü düzeyde ilişki (Çeçen, 2008), aile, sosyal destek ve takım çalışmalarının yaşam doyumunu artırmaya yardımcı olduğu belirlenmiştir (Çankaya ve Ekinci, 2010). Yaşam doyumunun birçok faktörden etkilendiği belirlenmiştir (Baş, 2001); Çeçen, 2008; Diener, Emmons, Larsen ve Griffin, 1985). Bu faktörlerden umutsuzluk, hayata ve geleceğe bakıştaki kötümserlik, iyimserliğin düşmesi veya ortadan kalkması (Kashani, Stoyls, Dandoy, Viadya, ve Reid, 1991; Lavender ve Watkins, 2004), gelecekte olabilecek her şeyin şimdikinden daha iyi olmayacağı ve geleceğe yönelik olumsuz bakış (Bayam, Okay, Dilbaz ve Açıkgöz, 2002), gelecekle ilgili hedeflerin olmayışından ziyade bu hedeflerin gerçekleşmeyeceği ile ilgili bir inanıştır (Hadley ve Mac Load, 2010). Bireylerin ulaşılabilir uzun dönemli amaçlarına artık ulaşamayacaklarını sandıklarında umutsuzluk gelişmeye başlar ve depresyonun önemli bir bileşeni haline gelir (MacLeod, Rose ve Williams, 1993). Umutsuzlukla ilgili literatür incelendiğinde; intihar düşüncesinin umutsuzlukla oldukça ilişkili olduğu (Beck, Kovacs ve Weismann, 1979), erkeklerin, mezun olduktan sonra iş

bulabileceğini düşünmeyenlerin daha yüksek umutsuzluğa sahip olduğu (Kırımoğlu, 2010), istemeyerek mesleğini seçenlerin ve kendilerini yetersiz algılayanların umutsuzluk düzeylerinin yüksek olduğu (Ceyhan, 2004), gelecek beklentisi düşük olan öğretmenlerin yaşam doyumlarının düşük ve umutsuzluk düzeylerinin yüksek olduğu (Gencay, 2009), mezun öğretmen adaylarının umutsuzluklarını yordamada, ilk sırada kaygının yer aldığı onu, cinsiyet izlediği (Tümekaya, Aybek ve Çelik, 2007), öğretmen adaylarının umutsuzluk düzeylerinin genel olarak düşük olduğu, mezun olduğunda öğretmenlik mesleği ile ilgili bir iş bulamayacağı beklentisi taşıyanların yüksek umutsuzluk düzeyine sahip olduğu (Ceyhan, 2005) bulunmuştur. Atama bekleyen öğretmenlerin yaşam doyumlarını olumsuz yönde etkileyebilecek bir diğer değişken öğrenilmiş çaresizliktir. Öğrenilmiş çaresizlik, organizmanın davranışları ile sonuç arasında bir ilişki olmadığını öğrenmesi sonucunda geliştirdiği bilişsel, duygusal ve davranışsal tepki azalması olarak tanımlanmıştır (Seligman ve Maier, 1967). Hovardoğlu'na (1986) göre ise, tüm çabaların sonuç üzerinde hiçbir olumlu değişikliğe etkisinin olmayacağını, ne yapılırsa yapılsın olumsuz durumun olumlu hale döndürülemeyeceğinin öğrenilmesi olarak tanımlanmaktadır. Öğrenilmiş çaresizlik modeline göre, organizma ilk adımda davranışlarıyla bu davranışlarının sonuçları arasında bir bağlantı bulunmadığını öğrenmektedir. Bu öğrenme kişide davranışlarıyla sonuçları kontrol edememe beklentisinin oluşmasına yol açmakta ve bu beklentinin sonucu olarak da çaresizlik durumunu ortaya çıkarmaktadır (Ersever, 1993). Eğer bir davranışın kontrol edilmesinde, değiştirilmesinde kişi etkili olamıyorsa, daha sonra benzer davranışlar için çaba göstermez (Roth ve Kubal, 1975). Bu bağlamda atanmak için gösterdiği çabaların boşa gitmesi ve ne yaparsa yapsın sonucu değiştiremeyeceğini öğrenen aday öğrenilmiş çaresizlik içine girebilir, atanabilmek için motivasyonunda düşüş gözlenebilir.

Öğretmenlerle ilgili literatür çalışmaları incelendiğinde; eğitim düzeyi arttıkça çaresizlik düzeyinin düştüğü (Aydın, 2006), kızların daha fazla öğrenilmiş çaresizlik içine girdikleri ve olaylarla ilgili sorumluluğu dış faktörlere yükledikleri (Mal, Jain ve Yadav, 1989), birinci dönemdeki derslere ait başarısızlık nedenleri üzerinde sorumluluğu dış faktörlere yükleyen ve sonucu değiştiremeyeceğini düşünen öğrencilerin ikinci dönem derslerine çalışmaktan vazgeçtikleri ve derslerinde yine başarısız oldukları (Yee, Pierce, Ptacek ve Modzelesky, 2003) bulunmuştur. Yaşam doyumunu açısından geleceğin belirgin olması bireyin ruh sağlığı açısından önemli bir durumdur. Bu nedenle, atama durumunun açık olmaması, atama ile ilgili belirsizliklerin devam etmesi öğretmen adaylarının ruh sağlığı ciddi olarak etkilemektedir.

Budner'a (1962) göre belirsizliğe tahammülsüzlük, gelecekle ilgili tahmin edilemeyen bir durum, belirsiz durumları tehlike kaynağı olarak algılama ve gelecekle ilgili olumsuz olayları hiç araştırmadan tehdit ve kabul edilemez bir durum olarak algılama yanlılığıdır. Belirsizlik; yeni, karmaşık ya da çelişkili, çözülemez bir durum nedeniyle ortaya çıkabilir. Belirsizlik durumu tehdit olarak algılanırsa birey genelde, biri boyun eğme, diğeri ise inkar şeklinde iki tür tepki ortaya koyar. Boyun eğmede kişi gerçekliği değiştiremeyeceğine inanarak kabul eder. İnkâr da ise gerçeklik algılayan kişiye göre değiştirilir (Budner, 1962). Belirsizliğe tahammülsüzlüğün endişelenmeye yatkınlık ile yüksek, obsesif kompulsif belirtiler ile orta seviyede ve panik duyular ile zayıf düzeyde ilişkili olduğu (Dugas, Gosselin ve Ladouceur, 2001), belirsizliğe tahammülsüzlüğün yüksek olduğu bireylerde endişe ve sürekli kaygı (Sarı, 2007), üzüntü, olumsuz düşünceler, anksiyete ve depresyon yaşandığı, özellikle üzüntü belirsizliğe tahammülsüzlük ve anksiyetenin ortaya çıkışında önemli bir etken olduğu (Yook, Kim, Suh ve Lee, 2010; Buhr ve Dugas, 2009), geleceğe dair korkuları yüksek olanların belirsizliğe tahammülsüzlük durumunun da yüksek olduğu (Bredemeier ve Berenbaum, 2007), görülmüştür.

Yapılacak araştırmalar atanamayan öğretmen adaylarının yaşadıkları problemleri bilimsel olarak ortaya koymaya katkı sağlayacak ve problemlere ilişkin ilgili kurum ve kişilerin dikkatini çekmeye yardımcı olacaktır. Ayrıca elde edilecek sonuçlar atanamayan öğretmen adaylarına verilebilecek psikolojik yardımların planlanmasına katkı sağlayacaktır.

Araştırmanın amacı, atama bekleyen öğretmen adaylarının yaşam doyumlarının yordayıcıları olarak umutsuzluk, öğrenilmiş çaresizlik ve belirsizliğe tahammülsüzlük durumlarını incelemektir.

Yöntem

Evren ve Örneklem

Araştırmada betimsel araştırma modeline dayalı ilişkisel tarama modeli esas alınmıştır. Araştırmanın evrenini Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre öğretmenlik formasyonu alan ve öğretmen olmak için bekleyen 264 bin kişiden oluşmaktadır (www.ogretmenatama.com.26.06.2012). Örneklem belirlemede "Uygun Örneklem Yöntemi (Convenience sampling)" kullanılmıştır. Bu yöntemde, araştırmacı ihtiyaç duyduğu büyüklükteki bir guruba ulaşana kadar en ulaşılabilir durum ya da örneklem üzerinde çalışır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2009). Örneklem hesaplamasında Çıngı(1994) tarafından hazırlanan örneklem tablosu kullanılmıştır. Tabloya göre 100-500 bin

arası örneklem için .04 sapma ve .05 hata payındaki örneklem büyüklüğü en az 600 kişi olmalıdır. Çalışmada, ölçekleri uygun doldurmayan kişiler çıkarıldıktan sonra 710 kişi örneklem olarak alınmıştır. Örneklem, Sakarya'dan 135, Trabzon'dan 150, Kayseri'den 140, Konya'dan 155 ve Zonguldak'tan 130 olmak üzere toplam 710 atama bekleyen öğretmen adayı oluşturmaktadır. Örnekleme alınan adayların 300'ü bayan, 410'u ise erkektir.

Veri Toplama Araçları

1- Yaşam Doyumu Ölçeği

Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilen Yaşam Doyumu Ölçeği, Yetim (1991) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Yaşam Doyumu Ölçeği "hiç uygun değil" (1) ile "tamamıyla uygun" (7) arasında değişen, Likert tipinde 5 maddeden oluşan kendini değerlendirme ölçeğidir. Her bir maddeden alınan puanlar 1 ile 7, toplam puan ise 1-35 arasında değişebilmektedir. Ölçekten alınan puan yükseldikçe yaşam doyumunun yükseldiğine işaret eder. Yetim (1991) düzeltilmiş split-half değerini .75 ve Kuder Richardson-20 değerini ise 0,78 olarak belirlemiştir. Bu çalışma kapsamında ölçeğin iç tutarlık katsayısı 0,81 olarak hesaplanmıştır.

2- Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ)

Beck, Weissman ve Lester, (1974) tarafından geliştirilen, bireyin geleceğe yönelik karamsarlık düzeyini belirlemeyi amaçlayan bir ölçektir. Beck Umutsuzluk Ölçeği, 20 maddeden oluşan geleceğe yönelik duygu ve düşünceleri belirten ifadelerden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 0-20 arasında değişmektedir. Alınan puanın yüksek olması bireydeki umutsuzluğun yüksek olduğunu göstermektedir. Beck ve Steer (1988) katılımcıları yanıtlarına göre dört grup içinde sınıflandırmış, 0 ile 3 arasını umutsuzluğun tamamen olmadığını, 4 ile 8 arasını umutsuzluğun hafif olduğunu, 9 ile 14 arasını umutsuzluğun orta seviyede olduğunu, 15 ile 20 arasını umutsuzluğun ileri derecede olduğunu bildirmişlerdir. Beck Umutsuzluk Ölçeği Durak ve Palabıyıkoglu (1994) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Hesaplanan Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,85 olarak belirtilmiştir. Ölçeğin her bir maddesinden alınan puanlar ile tüm ölçekten alınan puanlar arasındaki madde-toplam puan korelasyonları 0,07 ile 0,72 ve 0,31 ile 0,67 arasında bulunmuştur.

3- Öğrenilmiş Çaresizlik Ölçeği (ÇABÖ)

Öğrenilmiş Çaresizlik Ölçeği Seligman ve Schulman (1986) tarafından geliştirilmiştir. Türkçeye uyarlanması ise Aydın (1988) tarafından yapılmıştır. Ölçek 30 maddeden

oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 0–30 arasında değişmektedir. Yüksek puan öğrenilmiş çaresizliğe özgü içsel, değişmez ve genel yüklenme biçiminin varlığına işaret etmektedir. Ölçeğin geçerliği için hesaplanan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu katsayısı .52 olarak bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlığı için hesaplanan Cronbach-Alpha Katsayısı ve İç Tutarlık Katsayısı .62’i olarak bulunmuştur.

4- Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği

Belirsizliğe tahammülsüzlük ölçeği Buhr ve Dugas (2002) tarafından geliştirilmiştir. İngilizce versiyonunun iç tutarlılığının .94, test-tekrar test güvenilirliğinin .74 olduğu bulunmuştur. Türkçeye uyarlanması Sarı tarafından (2007) yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlığının. 93 ve test tekrar test güvenilirliğinin $r = .60$, $p < .01$ olduğu görülmüştür. Uygunluk geçerliğinde ise SKE (Sürekli Kaygı Envanteri) ile arasındaki korelasyonun anlamlı ve pozitif yönde olduğu gözlenmiştir (toplam puan ve alt ölçekler $r = .48 - .58$, $p < .01$).

Bulgular

Araştırmada atanamayan öğretmen adaylarını Yaşam Doyumlarını etkileyen Umutsuzluk, Öğrenilmiş Çaresizlik ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük duyguları arasındaki ilişki ele alınmıştır. Elde edilen sonuçlar tablo ve yorumlar olarak aşağıda sıralanmıştır.

Tablo 1’de atanamayan öğretmen adaylarının yaşam doyumlarını etkileyen değişkenler arasındaki korelasyon değerleri verilmiştir.

Tablo 1
Atanamayan Öğretmen Adaylarının Yaşam Doyumlarını Etkileyen Değişkenler Arasındaki Korelasyon Değerleri

		Yaşam Doyumu	Umutsuzluk	Öğrenilmiş Çaresizlik	Belirsizliğe Tahammülsüzlük
Yaşam Doyumu	Pearson Korelasyon				
Umutsuzluk	Pearson Korelasyon	-.637**			
	Sig. (2-tailed)	.000			
	N	710			
Öğrenilmiş Çaresizlik	Pearson Korelasyon	-.243**	.402**		
	Sig. (2-tailed)	.000	.000		
	N	710	710		
Belirsizliğe Tahammülsüzlük	Pearson Korelasyon	-.340**	.160**	-.025	
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.514	
	N	710	710	710	

**Korelasyon .001 düzeyinde anlamlıdır.

Tabloya göre, atanamayan öğretmen adaylarının yaşam doyumuyla umutsuzluk duygusu arasında -.637, öğrenilmiş çaresizlik duygusu arasında -.243 ve belirsizliğe tahammülsüzlük

duygusu arasında -.340 korelasyon değeri vardır. Bu değerler .001 düzeyinde anlamlıdır. Buna göre umutsuzluk, öğrenilmiş çaresizlik ve belirsizliğe tahammülsüzlük duyguları arttıkça yaşam doyumu düşmektedir. Ayrıca öğrenilmiş çaresizlik ile umutsuzluk arasında .402, belirsizliğe tahammülsüzlük ile umutsuzluk duygusuyla arasında .160 korelasyon değerleri vardır ve bu değerler .001 düzeyinde anlamlıdır. Buna göre öğrenilmiş çaresizlik arttıkça umutsuzlukta artmakta, belirsizliğe tahammülsüzlükte arttıkça umutsuzlukta artmaktadır. Ancak öğrenilmiş çaresizlik duygusu ile belirsizliğe tahammülsüzlük duygusu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Umutsuzluk, öğrenilmiş çaresizlik ve belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenlerine göre yaşam doyumunun yordanmasına ilişkin Çoklu Regresyon sonuçları tablo2’de verilmiştir.

Tablo 2
Yaşam Doyumunun Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Sta. Hata	β	t	p	İkili	Kısmi
Sabit	37.35	1.58	-----	23.63*	.000	----	----
Umutsuzluk	-0.92	0.048	-0.59	-19.39*	.000	-0.637	-0.590
Öğrenilmiş Çaresizlik	-0.016	0.047	-0.011	-0.348	0.72	-0.013	-0.010
Belirsizliğe Tahammülsüzlük	-0.101	0.012	-0.25	-8.75*	.000	-0.340	-0.241
R=0.68	R ² =0.46	F ₍₃₋₇₀₆₎ =203.83	p=0.000				

Tablo 2 incelendiğinde, Yordayıcı değişkenlerle bağımlı (Yordanan) değişken arasındaki ilişki ve kısmi Korelasyonlar incelendiğinde, umutsuzluk ile yaşam doyumu arasında negatif yönde, orta düzeyde bir ilişkinin (-0.64) olduğu, ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde umutsuzluk ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin (-0.59) olduğu görülmektedir. Öğrenilmiş çaresizlik ile yaşam doyumu arasındaki ilişki negatif yönde, düşük düzeyde (-0.013) olduğu, diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki ilişkinin (-0.010) olduğu bulunmuştur. Belirsizliğe tahammülsüzlük ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin negatif yönde (-0.34), düşük düzeyde olduğu, değişkenler kontrol edildiğinde ise bu ilişkinin (-0.24) olduğu bulunmuştur.

Umutsuzluk, öğrenilmiş çaresizlik ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün birlikte yaşam doyumu ile orta düzeyde anlamlı bir ilişki vermektedir (R=0.68, R²=0.46, p=0.05). Umutsuzluk, öğrenilmiş çaresizlik ve belirsizliğe tahammülsüzlük birlikte, yaşam doyumundaki toplam varyansın yaklaşık % 46’sını açıklamaktadır. Standardize edilmiş

regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin yaşam doyumu üzerindeki göreceli önem sırası, umutsuzluk, belirsizliğe tahammülsüzlük ve öğrenilmiş çaresizliktir. Regresyon katsayısının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları incelendiğinde ise, umutsuzluk ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün yaşam doyumu üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu, öğrenilmiş çaresizliğin ise yaşam doyumu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı bulunmuştur. Regresyon analizi sonuçlarına göre yaşam doyumunun yordanmasına ilişkin regresyon eşitliği, (yaşam doyumu= $37.35-0.92-0.016-0.010$) şeklindedir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; umutsuzluk ve belirsizliğe tahammülsüzlük yaşam doyumunun önemli yordayıcıları iken; öğrenilmiş çaresizlik, yaşam doyumunu yordama da diğer iki bağımsız değişken kadar güçlü bir yordayıcı olmadığı sonucuna varılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, atama bekleyen öğretmen adaylarının yaşam doyumları düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur. Genel olarak öğretmen adaylarının yaşam doyumlarının düşük olduğu, diğer taraftan öğrenim gördüğü bölümü isteyerek seçmeyen öğretmen adaylarının da yaşam doyumlarının düşük, depresyon düzeylerinin ise yüksek olduğu bulunmuştur (Gündoğar, Sallan, Gül, Ersin, Serpil ve Diljin, 2007). Öğretmenler üzerinde yapılan bir başka çalışmada okuldaki örgütsel güvenle yaşam doyumları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Yılmaz ve Sümbül, 2009). Yaşam doyumu ilgili çalışmalar incelendiğinde, yaşam doyumu ile olumsuz otomatik düşünme, depresyon, tükenmişlik durumu ve kaçınma davranışı arasında negatif ilişki olduğu (Aysan ve Bozkurt, 2004; Baş, 2011; Telef, 2011), erkeklerin yaşam doyum düzeylerinin kadınlardan daha düşük olduğu (Çeçen, 2007), algılanan sosyal destek, öz yeterlik ile yaşam doyumu arasında pozitif ilişki olduğu bulunmuştur (Baş, 2011; Telef, 2011). Umutsuzluk düzeyi, yaşam doyumu için önemli yordayıcıdır. Öğretmen adaylarının atanmak ile ilgili çabaların sonuçsuz kalması, atamalarda yaşanan belirsizlikler, umutsuzluğun ortaya çıkmasına ve yaşam doyumunun düşmesine neden olmaktadır. Öğretmen adaylarının, mezun olduklarında atanamayacağı endişesine sahip olmaları, onların umutsuzluk düzeylerini yükselttiği (Kırımoğlu, 2010), erkeklerin kadınlara göre daha yüksek umutsuzluk düzeyine sahip olduğu (Ceyhan, 2005; Kırımoğlu, 2010), öğretmen adaylarının umutsuzluk düzeylerini yordamada kaygınının önemli bir değişken olduğu belirlenmiştir (Tümekaya, Aybek ve Çelik, 2007). Mesleklerini istemeyerek seçen ve gelecek beklentisi düşük öğretmen adaylarının umutsuzluk düzeylerinin daha yüksek olduğu ve yaşam doyumlarının da daha düşük olduğu bulunmuştur (Ceyhan, 2004; Gencay, 2009). Yaşam doyumunun önemli düzeyde yordayan değişkenlerden birisinin

de belirsizliğe tahammülsüzlük olduğu belirlenmiştir. Atama bekleyen öğretmen adaylarının belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi arttıkça, yaşam doyum düzeylerinin düştüğü bulunmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan öğretmen atamalarında sürekli adayların kontenjan ve atama tarihleri hakkında belirsizlik yaşamaları, belirsizliğe tahammülsüzlük puanlarını yükseltmektedir. Belirsizliğe tahammülsüzlük ile endişelenmeye yatkınlık, (Dugas, Gosselin, Ladouceur, 2001), endişe ve sürekli kaygı (Sarı, 2007), üzüntü, olumsuz düşünceler, anksiyete ve depresyon düzeyi (Buhr ve Dugas, 2009; Yook, Kim, Suh ve Lee, 2010), gelecek korkusu (Bredemeier ve Berenbaum, 2007) ile pozitif korelasyon gösterdiği bulunmuştur. Bu bulgular araştırmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir. Araştırmalar incelendiğinde, belirsizliğin ruh sağlığını olumsuz yönde etkilediği ve bu durumun yaşam doyumunu düşürdüğü görülmektedir. Araştırmanın bulgularına göre, öğrenilmiş çaresizlik yaşam doyumunu düşük düzeyde yordamaktadır. Öğrenilmiş çaresizlik ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, eğitim düzeyi arttıkça çaresizlik düzeyinin düştüğü (Aydın, 2006), kızların daha fazla öğrenilmiş çaresizliğe sahip olduğu (Mal, Jain ve Yadav, 1989), birinci dönem derslerde başarısız olan ve sonucu değiştiremeyeceğini düşünen öğrencilerin ikinci dönem derslerine çalışmaktan vazgeçtikleri ve derslerinde yine başarısız oldukları bulunmuştur. (Yee, Pierce, Ptacek ve Modzelesky, 2003). Öğretmenlerde, rol belirsizliğinin öğrenilmiş çaresizlik için, öğrenilmiş çaresizlik ise iş tatmini için önemli yordayıcı olduğu (Polatçı ve Boyraz, 2010), akademik stres arttığında başarının düştüğü ve bu durumun öğrenilmiş çaresizliği ortaya çıkardığı (Akgün ve Ciarrochi, 2003), öğrenilmiş çaresizliğin, öğretmenlerin duygusal tükenme düzeylerini etkilediği (Yürür, 2011) bulunmuştur. İlgili literatür incelendiğinde öğrenilmiş çaresizlik atama bekleyen öğretmenleri olumsuz yönde etkilemekte, ancak yaşam doyumlarını anlamlı derecede etkilemediğini göstermektedir.

Yapılan çalışma atanamayan öğretmen adayları ve onların yaşam doyumlarını etkileyen Umutsuzluk, Öğrenilmiş Çaresizlik ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük duyguları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Çalışma sadece bu konularla sınırlıdır. Ancak öğretmen adaylarının sorunlarını bilimsel olarak ortaya koymada Türkiye’de yapılan sınırlı sayıda çalışmalardan biridir. Çalışma öğretmen adaylarının farklı sorunlarını dile getirme ve sorunları çözmede bundan sonraki çalışmalara katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Elde edilen bulgular ışığında şu öneriler ortaya konmuştur:

1-Öğretmen adaylarının sınava hazırlanma süreçlerindeki yaşadıkları belirsizlik durumunun onların akademik başarılarına yansımaları,

2-Öğretmen adaylarının geleceğe yönelik yaşamış oldukları belirsizlik duygusunun onların depresyon ve stres düzeylerine yansımalarına etki eden faktörlerin araştırılması önerilmiştir.

Kaynaklar

- Akgün, S. ve Ciarrochi, J. (2003). Learned resourcefulness moderates the relationship between academic stress and academic performance. *Educational Psychology*, 23 (3), 287-294.
- Aydın, B. (2006). *Öğrenilmiş çaresizliğin yordanması ve yaşam başarısı ile ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Aydın, G. (1988). Depresyonda bilişsel değerlendirme: DYBÖ yetişkin formunun klinik geçerlilik ve güvenilirliği. *Nöroloji Nöroşirürji Psikiyatri Dergisi*, 4, 135-138.
- Aysan, F., ve Bozkurt, N. (2004). Okul psikolojik danışmanlarının yaşam doyumu, stresle başa çıkma stratejileri ile olumsuz otomatik düşünceleri: İzmir İli Örnekleme. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, 6-9 Temmuz 2004 İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.
- Baş, U. A. (2011). Öğretmen Adaylarında Yaşam Doyumu Düzeyleri ve Yordayıcıları. *Eurasian Journal of Education Research* , 44, 71-88.
- Bayam, G., Okay, T., Dilbaz, N., ve Açıkgoz, Ç. (2002). Sivil savunma birliği çalışanlarında kaygı, umutsuzluk ve öğrenilmiş güçlülük düzeyleri ve post travmatik stres bozukluğu sıklığı. *Kriz Dergisi*, 10 (1), 1-9.
- Beck, A.T., Kovacs, M., & Veissman, A. (1979). Hopelessness and suicidal behavior JAMA, 234(11), 1146-1149.
- Beck, A.T., & Steer, R. A. (1988). Beck hopelessness scale manual. San Antonio, TX: Psychological Corporation.
- Beck, A.T., Weissman, A., & Lester, D. etc. (1974) The measurement of pessimism: the Hopelessness Scale. *Journal of Consult Clin Psychol*, 42, 861-865.
- Bredemeier, K., & Berenbaum, H. (2007). Intolerance of uncertainty and perceived threat. *Behaviour Research and Therapy*, 46, 28–38.
- Budner, S. (1962). Intolerance of ambiguity as a personality variable. *Journal of ersonality*, 30, 29-50.

- Buhr, K., & Dugas, M.J. (2002). The intolerance of uncertainty scale: Psychometric properties of the English version. *Behaviour Research and Therapy*, 40, 931-945.
- Buhr, K., & Dugas, M. J. (2009). The role of fear of anxiety and intolerance of uncertainty in worry: An experimental manipulation. *Behaviour Research and Therapy*, 47, 215–223.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (1994). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri(4.Baskı)* . Ankara: Pegem Akademi Yayınları, s:91
- Ceyhan, A.A. (2004). Ortaöğretim alan öğretmenliği tezsiz yüksek lisans programına devam eden öğretmen adaylarının umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,4(1), 91-101.
- Ceyhan, A.A. (2005). Öğretmen adaylarının umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 30(137), 63-73.
- Çankaya, İ. ve Ekinci, A. (2010). Öğretmen adaylarının görüşleri açısından sosyal odaklılığın takım çalışması aracılığı ile yaşam doyumuna etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 83–99.
- Çeçen, A. R. (2007). Üniversite öğrencilerinin cinsiyet ve yaşam doyumunu düzeylerine göre sosyal ve duygusal yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,3(2), 180-190.
- Çeçen, A. R. (2008). Üniversite öğrencilerinde yaşam doyumunu yordama da bireysel bütünlük (tutarlılık) duygusu, aile bütünlük duygusu ve benlik saygısı. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 4 (1), 19-30.
- Çıngı,H. (1994). *Örnekleme kuramı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75.
- Dugas, M.J., Gosselin, P.,& Ladouceur, R. (2001). Intolerance of uncertainty and worry: Investigating specificity in a nonclinical sample. *Cognitive Therapy and Research*,25, 551-558.
- Durak, A. ve Palabıyıkoglu, R. (1994). Beck Umutsuzluk Ölçeğinin Geçerlilik Çalışması. *Kriz Dergisi*, 2(2), 311-319.
- Ersever, H. (1993). Öğrenilmiş çaresizlik. *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 26, 162-164.
- Freeston, M.H., Rheaume, J., Letarte, H., Dugas, M.J., & Ladouceur, R. (1994). Why do people worry? *Personality and Individual Differences*, 17, 791-802.

- Gencay, S. (2009). Beden eğitimi öğretmeni adaylarının umutsuzluk ve yaşam doyumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (27), 380-388.
- Gündoğar, D., Sallan, S., Gül, U., Ersin, D. ve Diljin, S. K. (2007). Üniversite öğrencilerinde yaşam doyumunu yordayan etkenlerin incelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 10, 14-22.
- Hadley, S.A., & MacLeod, A.K. (2010). Conditional goal-setting, personal goals and hopelessness about the future. *Cognition and Emotion*, 24 (7), 1191-1198.
- Hovardaoğlu, S. (1986). *Bazı değişkenlerin öğrenilmiş çaresizliğe etkileri*. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- <http://www.ogretmenatama.com>. (Erişim:26.06.2012)
- Kashani, J., Stoys, M. S., Dandoy, A., Viadya, A., & Reid, J. (1991). Correlates of Hopelessness in Psychiatrically Hospitalized Children. *Comprehensive Psychiatry*, 4, 300-337.
- Kırımoğlu, H. (2010). Türkiye'deki Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu son sınıf öğrencilerinin istihdam sorunu açısından umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Fakültesi*, 18(1), 37-46.
- Lavender, A., & Watkins, E. (2004). Rumination and Future Thinking in Depression. *British Journal of Clinical Psychology*, 43, 129-142.
- MacLeod, A., Rose, G. P., & Williams, J. (1993). Components of hopelessness about the future parasuicide. *Cognitive Therapy and Research*, 17, 441-445.
- Mal, S., Jain, U., & Yadav, K. S. (1989). Effects of prolonged deprivation on learned helplessness. *The Journal of Social Psychology*, 130 (2), 191-197.
- Özdevecioğlu, M. (2003). İş tatmini ve yaşam tatmini arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *II. Yönetim ve Organizasyon Kongresi*, Afyon.
- Polatçı, S. ve Boyraz, E. (2010). Öğretmenlerin öğrenilmiş güçlülüklerinin kaynak ve sonuçlarına ilişkin bir model önerisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(4), 137-154.
- Roth, S., & Kubal, L. (1975). Effects of noncontingent reinforcement on tasks of differing importance: Facilitation and learned helplessness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 32, 680-691.

- Sarı, S.(2007). Sürekli kaygının yordayıcıları olarak belirsizliğe tahammülsüzlük, endişe ile ilgili inançlar ve kontrol odağının incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Seber, G., Dilbaz, N., Kaptanoğlu, C. ve Tekin, D. (1993). Umutsuzluk ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirliği. *Kriz Dergisi*, 1(3), 39-142.
- Seligman, M.E.P., & Maier, S.F. (1967). Failure to Escape Traumatic Shock. *Journal of Comparative. Physiological Psychology*, 74, 1-9.
- Seligman, M.E.P., & Schulman, P. (1986). Explanatory style as a predictor of productivity and quitting among life insurance sales agents. *Journal of Personality and Social Psychology*,50, 832-838.
- Telef, B.B. (2011). Öğretmenlerin öz-yeterlikleri, iş doyumları, yaşam doyumları ve tükenmişliklerinin incelenmesi. *İlköğretim Online Dergisi*, 10(1), 91-108.
- Tümkaya, S., Aybek, B., ve Çelik, M. (2007). KPSS'ye Girecek Öğretmen Adaylarındaki Umutsuzluk ve Durumluk-Sürekli Kaygı Düzeylerini Yordayıcı Değişkenlerin İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 7(2), 953-974.
- Yee, P.L., Pierce, G.R., Ptacek, J.T., & Modzelesky, K. L. (2003). Learned helplessness attributional style and examination performance: Enhancement effects are not necessarily moderated by prior failure. *Anxiety, Stress, and Coping*, 16(4), 359-373.
- Yetim, Ü. (1991). *Kişisel projelerin organizasyonu ve örüntüsü açısından yaşam doyumu*. Yayınlanmamış doktora tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, E. ve Sünbül, A. M. (2009). Öğretmenlerin yaşam doyumları ve okullardaki örgütsel güven düzeyi. *Journal of Qafqaz University*, 26, 172-179.
- Yook, K., Kim, K.H., Suh, S.Y., & Lee, K.S. (2010). Intolerance of uncertainty, worry, and rumination in major depressive disorder and generalized anxiety disorder. *Journal of Anxiety Disorders*, 24 (6), 623-628.
- Yürür, Ş. (2011). Öğrenilmiş güçlülük, kıdem ve medeni durumun duygusal tükenmedeki rolü: kaynakların korunması teorisi kapsamında bir analiz. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(1), 107-125.

THE EXAMINATION OF VARIABLES THAT PREDICT LIFE SATISFACTION OF TEACHER CANDIDATES WAITING FOR ASSIGNMENT

Extended Abstract

Recently, the problem of being unassigned has become a serious matter for teacher candidates and it has affected their life satisfaction negatively. In this study, it has been examined the levels of their desperateness, learned helplessness, and intolerance to indefiniteness as variables that predict the life satisfaction of teacher candidates waiting for assignment. In accordance with this purpose, in total 710 teacher candidates waiting for assignment in different branches, 300 of them are women and 410 of them are men, have been included in the scope of research.

According to the findings of the study, when the relationship between predictor variable and dependent variable and partial correlations were examined, it was found that there was a negative and moderate relationship between desperateness and life satisfaction, that there was a negative and low level relationship between learned helplessness and life satisfaction, that the relationship between two variables was (-0.010) when other variables were controlled, that there was a negative and low level relationship between intolerance to indefiniteness and life satisfaction, that this relationship was (-0.24) when the variables were controlled. Desperateness, learned helplessness, and intolerance to indefiniteness have a meaningful and average level relation with life satisfaction. Desperateness, learned helplessness, and intolerance to indefiniteness explain together approximately 46 % of total variance in life satisfaction. When it was examined the results of test t about the significance of regression coefficient, it was found that desperateness and intolerance to indefiniteness were significant predictors on life satisfaction and that learned helplessness did not have a significant effect on life satisfaction.

According to the results of the study, the life satisfaction of teacher candidates waiting for assignment was found at low level. This finding presents that the life quality of teacher candidates who cannot be assigned for a long time reduces. This result of the study shows parallelism with literature. The level of desperateness is a significant predictor for life satisfaction. That the efforts of teacher candidates about assignment remain inconclusive and that there are some uncertainties about assignments cause the appearance of desperateness and reducing of life satisfaction. When the results of the study are examined, it is clear that the

desperateness of teacher candidates who cannot be assigned is high and that the findings of literature validate the result. It has been determined that one of variables which predict life satisfaction dramatically is intolerance to indefiniteness. It has been found that as the level of intolerance to indefiniteness of teacher candidates waiting for assignment increases, the level of life satisfaction reduces. Teacher candidates' experiencing indefiniteness about quota and assigned date in teacher assignments by Ministry of National Education increases their intolerance to indefiniteness scores. When the relevant literature is examined, it has been seen that indefiniteness affects mental health negatively and that this situation reduces life satisfaction. According to the findings of the study, learned helplessness predicts life satisfaction at low level. When the relevant literature is examined, it shows that learned helplessness affects teacher candidates waiting for assignment in negative way, but that it does not affect their life satisfaction significantly.

According to the findings of the study, it has been concluded that learned helplessness is not so strong a predictor as other two independent variables about prediction of life satisfaction while desperateness and intolerance to indefiniteness are significant predictors of life satisfaction.

In accordance with these findings, these suggestions are revealed: It should be researched

- 1- That the situation of uncertainty teacher candidates experience in the period of preparing for the exam reflects their academic achievement
- 2- That teacher candidates experience prudential feeling of uncertainty reflects their levels of depression and stress